

This e-book was digitized from an original copy by the West African Research Association for the African Language Materials Archive (ALMA) project. Original funding for this project was provided by [UNESCO](#) and the [Council of American Overseas Research Centers \(CAORC\)](#) in cooperation with the [West African Research Association](#) and [Columbia University](#).

Please see the following web sites for more information about the ALMA project, contributing authors, and more titles in the series.

- Digital Library for International Research catalog: <http://catalog.crl.edu/search~S16>
- African Language Materials Archive (ALMA): <http://www.dlir.org/e-books.html>
- African language materials including interviews in video and PDF versions, documentary video, translation work, and bibliographies can be viewed at <http://alma.matrix.msu.edu>.

DANIEL PERINOT

GALLE KANGADO

CEERNO SAYDU SAL

GALLE

KAANGAADO

Binndudo o ko :

CEERNO SAYDU SAL

Wad'i firo ngo ko :

RAAMATA A. JAH

Kees - SENEGAAL

E BALLAL LAAMU KANADAA

JETTOOJE

Ndee deftere mi'do teddinira nde baaba am mo ummotaako e bernde am e mijo am hay sahaa gooto kaad'di nguurndam am.

Kañum e neene am sehil am habiibu am hajki, hannde e janngo.

Kañum e Madam Ndaw, Kadi Siisee, gonnood'o hooreejo duud'al Som to Cees.

Mi'do innira nde dend'i am biy kaaw am ina wiyee Aamadu Umar Astel Sih, mi'do anndina mo minen njiydi ennduwooturu.

Haa jooni mi'do teddinira nde Ceerno am, sehil am, suufiyagke tedduud'o cuusd'o goonga, keewd'o ganndal, kabd'o e aduna suutanii joom mum sabu yi'de nelaad'o sallallaahu aleyhi wasallam biyeteed'o Ceerno Muhammadu Fay e sehilaabe mum Yuusufa Jon e Bobbo Joop.

NAATIRDE GALLE KAANGAADO

So mi weeydii e hoore am
Bernde am e mijo am ina
Njuurnitoo, ko Sal winndi ko,
Cuñoo heen ko nafata ko, ndiiwtako lorlata ko.

So o yimii haa o deyyii,
Hakkille am wayloto wonta maayo
Wooda ko debbi heen, wooda ko hummbi heen
Maa wood ko ummii e ndiyam he
Tawi waawaa debbude waawaa hummbude.

Al hajji Mustafaa Njaay
Jarga Saam Njaay

GALLE KAANGAADO

Mo yeewi mi toon
Weetndoogo, takkusaan,
Walla nde leydi ɓuuɓi,
Maa nde ɿaange amnata ɓiɓbe mum,
A tawataa kam d'oon.
Sabu mi eggii ko ɓooyi.
Ina waawi noon
Kawraa toon e mbelu am,
Sañan maa
Karti malli
Ndeen tawi mid'o yahndoo e miijo maa,
Mid'o fitta geeseeji njambala.

NJILLU AM GALLE SEYTAANE

Mi meed'ii hod'oyaade Seytaane
O warani mi dammuwol,
O wađdi mi e sukaaře,
E rewře e baad'iraře makko.
E nemmali ñolnaad'o duuři tati
Biyeteed'o doggali
Perkaal o woni mbelemma,
Haa wonti debbo jood'd'o
Jiřooowo juuta kurusaaji e Kaalaaji en.
Hay hellifaře o d'accaani.
Ndeen njenanaa-mi d'um ſennataa
Ko maa yowee haa janngo.
Nde salaatu noddinaa,
Seytaane wiyi : "Yo nemmali war am,
Itta mi e sago am,
Hay kulol am Alla samma."
Pellit-mi tamde teppe
Mbele nimsa waasa heřtaade mi

Sabu ko goonga tan laabi
Etee kala ko wonaa goonga ñennataa.
Joom am anndini mi wonde
Ko miin tigi woni seytaane,
Dum noon woto mi hujjondir e Seytaane.
So a suud'iima e teemedere lolli
Joom maa ina huucci e maa
Kulol Alla Ceerno o, ko bokki
Ki hay gooto waawaa libd'e.
Etee, Kulol Alla ina foti toppiteede
Nañde fof e sahaa fof.
Mbaynondir-mi e Seytaane,
Ñaagi-moo-mi yo o rew joomiiko.
Nganndin-moo-mi ko heddi heen ko
O waawaa haljinde mi

FENAANDE

Mi ara miin fenaande,
Mi halfa jamaanu, mi wona annebi mum,
Miin fenaande, mi wona ceerno laambe
Mi'd'o yeeya d'umen aayeeji am.
Kala galle mo naat-mi, mi jaññee
Mi wiyee bisimilla, bisimilla fenaande!
"Mbertanee mo leece d'e,
Peewnon dad'd'uleeje d'e.
Yoo sajjadeeji d'i pood'te."
Fenaande, sakket annabaabe
E sakket jamaanu
Woñki aduna men, ari salminde en hannde.
Sabu feneande, ina hokka en
Jawdi e kajje, e telewisoñ, e widewoo,
E oto, e gaññe, e debbo, e ñid'd'o e ñamaande,
Maayo nimsa.
Kono fenaande

Addanii en ɓeydaade suusde joom men.
En nganndaa janngo,
Ko ko njiy-d'en tan nganndu-d'en.
Ko kañum njiy-d'en,
Ko kañum ngoow-d'en,
Ko kañum teddin-d'en.
Fenaande ko debbo jood'd'o jontaad'o,
Dokku'd'o d'um kaalis fof waalda e mum.
O luutndiima jañde Alla,
O ruñtiima janngo
Hañki, gila hannde araani.
Fenaande ko leydi mawndi
Ndi hay gooto waawaa hiisaade
Bonanndeeji mum.
Fenaande ina heewi paabi,
Joom jawdi fof o sehilondira e mum,
Kala goongante,
O dukda e mum, o hañda e mum.

GOONGA

Miin goonga mi arii
E oo jamaanu
Mi'o woni tumaraŋke,
Mi'o fooyi, mi'o heyd'i, mi'o d'omd'i.
Kala galle mo naat-mi, mi jaññetaake
Mi wiyetaake bisimilla,
Hay gooto teddintaa kam,
Hay gooto salmondirtaa e am,
Mi'o wiyee daad'e bond'e :
" Goonga arii kadi !
Subbookum ma goonga !
Hannde dey goonga hoyna en,
Yo o daceit en e jamaanu men niñño,
Fenaande woni laamd'o men,
Kanum cuñi-d'en, kañum burani en ."
Kend'ugol goonga, ina jibina peeje
Peññinoje bad'le men bond'e.
Seytaane, emin ñaagi maa

Mbad'anaa min niBBinirki
Hakkunde amen e goonga
Haa natta arde e amen
Ina haljina min,
Ina fela min, ina happa min,
Ina renndina min e joom amen.
Miin goonga, ndeen ne dey
Ko miin Joomiraad'o adii tagde.
Duum addani mo wiylde : "kun fayakuun"
Won, d'um Taatoo.
Ko miin woni battane aduna.

DANNII MAJJI

Miin d'annii majji, gacce njaggi-mi,
Nattu-mi anndude laawol leydi amen,
Dannii-mi mbiy-mi meles.

Mid'o mijoo sukaabe am e jinnaabe am ;
Miin jood'ii mid'o yara, mid'o siiwta
Woto mi yoolaade e maayo mette.

Miin jood'otoo bald'e mi yataani abbere,
So wonaa kafon alaa ko nguur-mi.

Miin koy mi wonii tumaraange,
Ndeen ne dey kala nde
Ndañnoo-mi mi neldatno.

Hannde oon kaalis, majjere majjinii d'um.

Mbela maa mi hoot to jatti taaniraabe amen?

Walla ko d'oo e leyd'eele tuubakoobe
Mbirnetee mi ñande njaltu-mi ngal keelngal?

Mi nattii d'aanaade. Eeh joom am !

Hol to kebat-mi ko kootir-mi?

Ndeen ne mi wañ'ii e ladde duubi jeed'id'i

Suudu am ina wiyi tep paabi
Ina ngulla mi ina ceknoroo mi.
Kono mi alaa doole ko mbardu-mi d'i,
Etee mi alaa kaalis ko njobir-mi luwaas.
Nande fof mijo wartaade hođoo mi,
Kono kulol am Alla faaboo mi,
Ngol wiya-mi : "Alla anndodtaako,
Kono ko o ñiibđo".
Gacce am d'e,
Ko koreeji am mijotoo-mi e majje
Kañ e hođdiibe am.
Miđo ni, miđo fooyi haa hay gooto
Anndaa ko nanndat-mi.
Mbaydi am sammiima,
Natal biđbe am ko kurus am e sajjaade am ;
Yiiyam am woni foofaandu am ;
Mi anndaa hol no njettortoo-mi
E mađbe juud'e bole.
So a d'anniima a artiraani jawdi
Yimbe fof cejoo e maa.

Hay yumma maa ndaarataa ma yitere moyyere.
Ina dukru maa, had' maa d'aanaade.
Eskey! dañal e baasal,
Kambe njiydi yumma e baaba.
Ndeen ne dey ko e galle he njibinaa-mi
Hannde o, ko jawdi addanta
Hay Yumma maa jibinde ma.
So a waasii ko mbedda
Wonata jinnaabe maa.
Eskey! ndeen ne dey mid'o neldatnoo !

YEEYDE NDIMAAGU MUM

Mi tawii ma Farayse,
Banndu maa ina wonti ngalu maa.
Kawru mi e maa ladde
Ad'a yeeya ndimaagu maa,
Ad'a sooda marsandiis,
Mbiyaa ko njulaagu.
Ngalu maa woni yeeyde hoore maa.
Kawraa e Biye
Wonda e maa
Haalan maa innde maa e yettoode maa.
Innde bannde
Haalan maa to kod'-d'aa
Haalan maa hay iwdi maa
Haalan maa to fijjatnoo e Biye
Haalan maa hay to ndesano-d'aa
Kooni ko jamaanu metti !
Wallaahi won ko Buri w提醒e ter'e mum !
So ned'd'aagal, e dewal Alla,
E ndimaagu e jaambaraagal.

GAYNAAKO HAKKILLE E HAKKILLE

Gaynaako hakkille

Yahiino mbalndi,

Felliti aynude hakkille.

O ari weetndoogo, o arti naange e hoore

O refti d'oon futuro.

Dum fof hakkille ina muti e ladde,

Ina yiiloo mo.

Be kawroyi mbalka.

Gaynaako hakkille anndi kañum

E hakkille fof ko jawd'i

Etee mawbe mbiyii :"Jawd'i d'id'i

Njardataa e mbalka ngoota."

Gaynaako hakkille yahtiri caggal

Sabu o anndii hakkille aynotaako.

Ko hakkille reenata hoore mum,

E yid'de mum, e mijo mum,

E lompood'i gannde mum.
Gaynaako hakkille wiyi : "hakkille
Waawaa wonde batulo hoore mum."
Dum wa*đ*i o werlii sawru makko,
E kaala makko, o yenanaa ko aduna woni
Ceerno makko.
Kañum winndanta mo ñande kala
E alluwal makko
Winndannde hesere.

HAA GOREE !

Haa goree !
Ko o kaangano, haa o filñitii ;
Haa goree am !
Ko o reedu o anndaa mo reedni mo ;
Haa goree am !
Ko o jood'iid'o haa o good'i ;
O feri sabu jod'nde juutnde
Haa goree am !
O hubbatno jeyngol o sumi galle makko,
O natti jogaade hay batte ;
Haa goree am !
Joom galle o saŋkiima,
Doccotte ndaay'aama,
Barme jippinaama ;
Haa goree am !
Mboombri ndi waalata ko e
Nokkuuji belaad'e,
Ndi alaa faayienda saka fulla ;

Haa goree am !

Banndu am mooy'ii

Sabu kala nde ngol konngol sawtaa,

Haa gore am !

Ina hasii ko ko Yurminii ;

Haa goree am !

Nde goonga d'annii nde,

Ned'd'o e ned'd'aagal ngeggi.

MANNDAA

Ngonaa e ladde
Hitaande, duubi d'id'i, tati, nayi, joyi,
Haa jeegoñere nde,
Ko ndeen neldataa mi bataake,
Walla nde njid'-d'aa neldude manndaa.
Deede, so mi memmbiima ndad'dudi am,
Mi memataa ma,
Mate a annda manndaa
Waawaa wondude e am ;
Bataake meeyataa kam, urnotaako mi,
Etee waawaa nehde sukaabe ñe.
Deede won sehil maa dewd'o d'o,
Habri mi wonde a resii toon tuubaako
Haa a ñesnidii e mum sukaabe d'id'o.
Mi ñamlu maa moyyere,
Njoñraa mi bonannde ;
Ndeen ne dey kala nde terde am ñatnoo,
Mi wiyatno d'e :

"Muñen woto kaaben, paden mo."

Mid'o ni debbi, mid'o yooli e ñamaale,

Mid'o resondiri e mette am.

Kooni! worþe hannde ngalaa hoolaare!

Kooni so mi annduno!

Kono sukaþe þe ngoni yeewtidiþe am..

Ged'e maa bond'e d'e,

Maa neh þe

Mid'o sikki maa d'e piñ gacce.

AAN WONI JOOM GANNDAL

Mbiy-d'aa ko aan woni joom ganndal,
Mbiy-d'aa ko aan waylata yahdu leydi,
Mbiy-d'aa ad'a jogii pellital,
So a ummiima
Ced'taa d'emngel maa haa seeba
Ad'a wiya demoowo
Kañum foti wonde wogki winndere ;
Kono, miin demoowo
Mi meed'aa sooynaade ma
Mi meed'aa yiye ma
Mi meed'aa anndude ma
Mi meed'aa salmondirde e maa.
Mi'o nana yi'de am e hunuko maa.
Aan joom ganndal,
A waawaa yaltude Ndakaaru
Ladde nde haad'i tan ko e d'emngal maa
Kono miin demoowo
So won ko njaratno-maa-mi

Maa a ar yeeuwde mi.
Njaggir-d'aa mi ko dowriyagke baasd'o ;
So a ariino
Mi halanteno haajuuji am.
Ad'a anndi ko muusi mi
A jaggiraani mi no hoore maa
Oo ceerno mawna tagga, mawna kurus
Puuntoowo mi duubi e kitaale ;
Ad'a woytoo mo, etee,
A meed'aa yeewtidde d'um e am.
Haala heewii, bad'le ngalaa ;
Ar taw am ga ladde gaay
Njeewtiden gi'o.
Lacciri am ndi,
Mi saha ndi ndennden
Mbela ad'a annda ñakki leeso am.
Woto jaggir am no jawdi ni,
Ar njiyden njeewtiden ;
Yaafo mi,
Woto mi nantu innde am,

Haaju am, e gonka am, e hunuko maa
Tawi a anndaani mi.
Diine fuuntii kam,
A haalaani e oo "Pee mi" e
Pucci mum jartinteed'i e
Hakkille am e dañal am.
Mbiy-d'aa ko aan woni joom ganndal,
Etee ad'a ndaara oo musiiba,
Mid'o nan maa to gure tappamaaje,
Bisimilla, bisimilla, jaraani kujjinogol,
Ladde nde nani d'oон oori-yaha,
Ar njeewten.

NDONU

Mid'o liggo haa mi saŋkoo

Ad'a naamndoo comci am.

Mid'o liggo haa mi yalta aduna

Ad'a naamndoo jawdi am.

Mid'o liggo haa mi yalta aduna

Ad'a ndaara rewbe am hesniibe

Gite cewde,

Mbiyaa noon ko a gi'o

Cikku-d'aa mi nanaani gaay

E ñder aññeere am

Haala maa mbonka ka :

"Kanko kam, won ko o d'acci ne ?"

Muurtee rewbe am ñe, woto ñe kesno,

Kala ko d'accu-mi caggal am ñam.

Mi nanii ad'a wiya sukaabe am.

"Baaba mon filtii

Ko miin fiilaa."

ADUNA

Ñande kod'ii-mi aduna
Mette, mbelemma, jaleed'e
E bojji njaññii mi.
Calmondiri kam e yenaande
Be nganndini mi
Wonde alaa ko duumii d'oo.
Aduna ñibaaki ko ko ñaarii !
Hammadi e Sammba mahii
Doo kubeeje toowd'e ;
Yimbe heewbe ina d'oo,
Ñaamataa njarataa ;
Kaalisaji mumen nan
To bañkeeji ina kara ;
Be cikkata aduna ko çalle.
Mbeelu aduna fuuntii ñe,
Ko yaaji yaaji ko fof,
Alaa ayaawo.

Aan jogord'o sehilondirde
E aduna haa abadan
Anndu aduna alaa hoolaare
Mo nanngi mo fof ne, o woppa d'um.
Nde mbirtii-mi genaale,
Cooynii-mi yenaande am,
Koytu-mi no wiyo.
Haaal pulaar en mbiyi :
"Aduna ñibaaki ko ko ñaarii."
Ko ñande heen mbaynii-mi
Coodoy-mi perkaal
Mooftu-mi e wakannde am
Mi'o fada ñalawma am.

MBINNDAAN

Ngar-mi mid'o yeeya doole am
Njaggir-d'aa mi no jawdi ni,
Walla mbabba, walla kord'o.

Ndeen ne dey ko miin woni jam galle o,
Miin dawoowo gila ngori ina
Wiya hol joom haaju,
Mid'o fitta, mid'o wuppa,
Mid'o nulee mid'o fuunta sukaabe.

So lewru maayii
Mberlo-d'aa mi ujunnaaje d'id'i
Tawi yeeso maa ina suurka
Bernde maa ina fasa.

Biiñäali maa ina njerñina mi,
Haa gacce e siññere ñama mi.

Ndeen ne dey a hokkaani mi
Kaalis maa o,
Ko warñeende am njettu-mi.
Hol ko ngartirtaa yeeso ?

Lewru wod'ndu maayii,
Kappu-d'aa mi nguyka,
Mbiy-d'aa ko boyet kajje e
Ujunaaje sappo mbiyi meles.
Mbiy-d'aa mi laabataa heen,
Sañu ko miin nawi.
Mid'o anndi hol ko mbiyru-d'aa noon
A jogoraani yobde mi.
Ndeen ne dey, mi nawaani,
Ko Alla deyy'i haalaani,
Kono kanko seedii kam.
Jaraa nii, a anndaa Alla
Seytaane woni kaliifa maa,
Woni sehil maa.
Mi hootii kono mo ñaami jawdi ndi laabaaani
Maa tuutoy janngo laakara.
Winndere nde ina ndaara
Hakkunde men.
Ma mi taf fedde toppittoonde mi
Haa mi yoolta hujjaaji am.

Miin mbinndaan o, ndeen ne dey,
Ñande kala gorko maa ina gera mi,
Mi wiya d'um waawaa won'de
Sabu teddungal am e maa.

Rawaandu ñur-d'aa teddinde e am,
Maa mi salto kaa ngonka
Joom galle maa ko mbindaan laamu
So yobaama yoba mi.

Ndeen ne dey ko mi ned'o,
Ko yeeyde doole
Mid'o heba heen
Burani mi ñaagaade walla fijde
Eeh ceemedel ! yuurnito ko men ko.

SEYTAANE

Seytaane, aan Seytaane,
Aan wuurti mi e njaram ;
Aan Seytaane, aan wuurti mi e fenaande ;
Aan Seytaane, ko aan wurti mi e wujjude
jawdi laamu ;
Aan Seytaane, ko aan wuurti mi e fijirde ;
Aan Seytaane ko aan wuurti mi e ñohre ;
Miin Seytaane mi tinaani, mi maataani,
Ko wađ'i kala wiyee ko miin.
Ndeen ne miin Seytaane
Kala kuld'o Alla
Mi innataa d'um, mi saytortaa d'um.
Miin Seytaane,
Kulol Alla e goonga cellud'o woni wođ'a am.
Dum wađ'i miin Seytaane
Keew-mi almuññe, e seeremñe
E sehilañañe, e yahdiñañe
E kala hilifañañe e oo jamaanu mon
Miin Seytaane woni coktirgal jamaanu o.

HOL KO WONDI MAA
E CUKAAKU JOOM SUUDU AM

Ad'a hucciti e am,
Njiyaa biiññe am d'iñ'o,
Njiimaa e joom suudu am
Ad'a wiya ñ'um : "A dañii sukaañe d'iñ'o,
Kono hay gooto seedaaki wudere
Cukaaku maa ?"
Ko aan haawnii !
Ko aan laabi no subaka !
So o wonii cukalel hol ko nafat maa?
So o wonaa cukalel hol ko ustantu maa?
Ko miin resi mo,
Alaa ko kaal-mi heen,
Hol ko woy maa heen ?
Sukku hunuko maa
E feccere woñki am.
Ndeen ne dey ko miin safrantu maa
Haajuji maa ;

Mbiyaa ad'a yawoo mi

Ummo d'oo, yahdu e mette maa e gacce maa

Payaa galle maa.

Mawbe mbiyii :

"Konngol ko ndiyam so rufii softotaako ;"

"Laabde no subaka e bonde hunuko,

Alaa ko nafata."

Toppito haaju maa,

Cento-d'aa min.

MIDO YIDNOO WOOWDE JOOM
GALLE AM LAAWOL GODNGOL

Kumanaa mi mi tinaani

Mi maataani.

Etee mbiyaa mi :

"So a fawii heen daande

Mi harmin maa

Aduna e laakara."

Mi suusaa hay

Wiyde mi yid'aa mo mi meed'aani yiyde,

Mi woowaani jikku mum.

Mo nganndu-d'aa, so o resiima

Njibinaa, ceere-d'aa, nimsaa.

Baaba, ndeen ne dey mid'o janngatnoo,

Mid'o anniyinoo liggaade,

Mi wallu maa e haajuji maa.

Yamad'o am mo ngondunoo-mi

Duuñi jeed'id'i o,

Hol no mbaad'dat-mi e mum ?

Mbiyaa-mi :

"Sukko ko yamiroore !

So a jañaaani reseede

Njaltaa galle am o !"

Ndaartindii-mi, njenanaa-mi.

Mi wonaa dammuwol

Yettu mi kurbuuyubbuji am,

Njood'anoyii-mi yamad'o am.

Pel-d'aa mi, kappu-d'aa mi,

Koynu-d'aa mi e nder fasbe am.

Kono baaba, hañki ñennii

Gila nde naange fu'i,

Mi wonaa rawaandu maa

Ko mi ñiye.

JOOM GALLE SALO ITTANEEDE

GACCE MAA

Soknaajo ittantu am bottari am,

Hiraande am e

Kacitaari am.

Sukaañe ñe yo kирto lacciri e haako

Miin, gertogal, walla heeñere, walla

Teewu mbaalu.

Bottaari, mid'o horsini hoore ndaneewu

Keeci ki e laaci ki fof.

Teewu fotaani rokkeede sukaañe ;

Cukalel ngel araani waktu

Ñaamde fof woto ittane.

Miin o so mi araani,

Ittan am feccere bottaari ndi.

Reedu maa yuuufa haa

Ina daasoo

Tawi ñiye ina hutu maa

Ellee dutal.

Reedu ɓiye wuttoo heege

Haa nannda e debbo reedu,

Aan heddoo ad'a lamyindoo gacce maa.

Butti-d'aa haa ndonkaa yahde.

Bajal so a waawaa wuurnude

Ko mba'dataa rewbe tato ?

Biibbe noogaas ad'a leepta d'umen,

Ad'a d'alda d'umen e heege.

Naywaa ɓid'd'o jogito maa

Ina wuurnu maa

Waran maa dammuwl wiy maa :

"Kono baaba renndu e taaniraakon maa"

Gacce njerbina daneeji maa,

Nimsa jola.

Mbiyaa : "so mi annduno !"

Tawi so mi annduno wirtiima ma.

DEEDE SIFTOR

Deede woto yejjit
Nde njontanoo-mi nde
Mi'o e hakkunde cukaaku am.
Mbiy-mi ko aan resata mi
Ko jikke e yaakaare
Kono mi sikkuno jamfa
Jolataa hakkunde men.
Yeew Deede,
Kala ko wuuri maa meed' maayde ;
kala ko woni jeyngol maa wontu ndoondi ;
Kala ko woni cukalel maa mawnu naywa ;
Deede ko nii aduna tagiraa,
Gila aduna woni aduna haa jooni.
Kono aan deede,
Kala ko sammii mberlo-d'aa,
Yettaa ko hesd'i.
Mi sikkaano

Nde ilnatno-d'en kii lekki
Haa ki wilti,
Njejjit-d'aa maa ki wuur e ſernde maa,
Ki wuurna terd'e maa,
Njid'aa noon jooni yejjitde mi.
Ngartiree hakkillaaji mon,
Mbaason rewde sagooji mon,
Kono ndewon sagooji besnguuji mon.

KAANGAA DO

Mi sertii e sago am,
Mbiyaa ko aan wondi e sago maa ;
Ad'a tooña mi,
Etee ko aan wondi e sago !
Ad'a yattoo-mi,
Etee ko aan wondi e sago !
Ad'a werloo mi kaaye,
Etee ko aan wondi e sago !
Ad'a malla mi
Etee ko aan wondi e sago !
Aan a yeewtindtaako
So ngoon sago ñawaani !
Sago mac ina wondi e ñawu
Mbiyeteenju kaad'i.
Yeeyto haa nganndaa
Ko wirni hakkille am ;
Yeeyto haa nganndaa

Ko welni fittaandu am ;
Binngel neene am, hakkille ñawataa,
Hakkille welat walla welnee,
Walla o wona tumarajke;
Ko o ñiy yumma tan.
Kala hakkille mijotood'o,
Mo faamaani d'um fof wiyata ko kaangaad'o.
Yaafu aan joom hakkille,
Sabu konngol kaangaad'o ina
Wod'd'ondiri e sago.

NJILLU NALAWMA GOOTO

Ed'en ndesondiri duubi sappo,
Yimbe ina cegii e am,
Ina mbiya mi jibintaa,
Jibinirgol am koko yuli,
Ko mi dimaro,
Banndiraabe maa rewbe
Nguurtu maa e lemmbel
Yumma maa wiy maa mate a anniyaaki
Daccude d'o min pawi gite amen janngo?
Debbo mo jibintaa wonaa debbo !
Seer mo, njiiloyo-d'aa god'd'o !
Mbeeeydua e kurus maa,
Kuccitaa e joome,
Njenane-d' ta pellet hoddiro Alla haaytataa,
Bernde wayloo, pud'o-d'aa woofde Alla.
Kono mi nananaani ma bid'o hay nokku ;
Nganndaa tan Alla fodaani tawo.

Ad'a woofa Alla, ad'a salii
Dalde etee biid'o araani.
Hitaande sappobere caggal
Dewgal men cowii-mi,
Be nduttii kadi be cejii e am.
Be mbiyi Kummba ko cowiid'o,
Kono cikkitii-mi
E kunude maññe.
Njibin-mi, biy am woyi,
Waaldi e am haa weeti.
Njoolii-mi e maayo mbelemma
Bempeyy'e ina kaya
Ina ngondi e doole.
Haa janngo mum biy am rutti e joom mum,
O woyi, o waynii, o wiyi mi : "muñ !
Mi hollii baaba am ad'a waawi jibinde,
Mi fennii aduna sabu a sowiima,
Yimñe fof mbiyi a wonaa dimaro".
Mi hod'ima a teeddinii kam
Ko tuumeteno-d'aa, mi ittii haa lañi.

Mi dampii ma nde caaw-d'aa mi nde,
Yaafo-mi.

Momtu gond'i maa
Sabu ko mi gartoowo.

Etee so mi artii,
Maa a wad'am teetee.

Maa a janngin am jimd'i beld'i ;
Mba'doraa mi bilil-booli-bili-baynaa ;

Woto a yejjit mid'o horsini
Araay mbellee ;

Mi yahii neene,
So mi artii maa wel,

Sabu hunuko
Nafaani hay lekgal,
Alaa ko haali tagaad'o.

DEWGAL

Ngar-mi ko ñaagaade debbo.
Iih! hol to liggoto-d'aa?
Hol no foti mooftu-d'aa bangke?
Miin yumma o,
Hol no foti ndokkataa-mi deppaas?
Mbela ad'a jood'torii rokkude mi
Paas makka e Farayse
Mbela fasiraabe am ine Beydoo teddinde mi?
Ko addii fof
Mbela maa a mahtono mi galle o?
Neene, aan kam ko aan ndesat-mi
Walla ko biye o?
Ko minen d'id'o fof sabu ko miin
Jibini mo
Daccee tiid'nude ko tiid'aani,
Onon sukaabe fu'd'otoobe naatde e suudu fenaande
Tiid'no-d'ee, sabu eerle mon ina key'i heen.

GUMDO

Ngummotoo-mi ko salaatu,
Fajiri tawa mi e damal jamaa,
Buuñol ina sooroo e yiyam,
Mi'd'o muña ;
Naange fu'a,
Mi'd'o fada gi'd'o Alla
Balloowo-mi e kacitaari.
Mi yiyaani, mi nanaani hay gooto,
Haa naange darii e hoore ;
Mi'd'o fada gi'd'o-Alla
Balloowo-mi e bottaari,
Mi yiyaani, mi nanaani ;
Sallifanaa faandii,
Heddii reedu am ina harloo
Alla e heege,
Mi yiyaani mi nanaani ;
Haa takkusaan yoni, futuro yoni,

Mi tintaani tan ndeke mi toy'ii

Daande dow mbiy-mi :

"Iih! hol to yimbe Alla be ngoni?

Mate yimbe Alla be ko majjube?

Hol to nanaton be?

Mbela yimbe Alla be ina njogori artude?"

Kajko gum'o o

O arti o wiyi cel, o hed'tii.

Yimbe be mbiyi mo :

"Gi'o alla damal aduna hannde o ko ko uddii

Ko kaalis woni coktirgal ngal.

Etee ko coktirgal

Ngal hay gooto sakkortaako."

Geeye njoni,

O nani gi'o alla ina ara,

O yettii, o itti fiftinaaji o totti mo,

O jañi, kono tawi doole makko ngasii,

Di caamri mo.

Gi'o alla o wiyi mo :

"Ceerno am ko ko yeewani mi,

Wiyi mi yo mi sakko ko ranwi,
Tiid'no wallu am yettu d'i."
Miin gumd'o koy
Nguurndam am e oo aduna haawniima.
Mi najii, mi aanii,
Eeh! ngumndam !

AAYE

Leewru maaya mi itta nguura
Mi fawa e junngo maa
Sabu besngu men.

Pinaa yeewoyaa ceerno Maademmba.
O naamndo maa kaalis mo alaa e gasde,

Tawi ko keyatnood'o e maa,
Taylaa bakanel maa cu'aari.

Aan debbo hol ko nganniyi-d'aa?

Mi ara nganndaa mid'o d'omd'i,

Ngaddaa ndiyam ndicco-d'aa,

Miin ne mi sikkitaaki,

Mbolkii-mi haa d'omd'it-mi,

Pin-mi, pus-mi kees laamu,

Ngaddan-maa-mi.

Be nanngi mi, Be nguddi mi.

Ceerno Maademmba heddii ina yaha e haajuji mum,
Aan ad'a leeptoo,
Sabu ko miin tottatno maa.

MATE PINIR-DAA KO SEEREED ?

Ndukde-d'aa, tooñaa, ceere-d'aa
Noddaa kam e laawol
Aan kam hol ko nganniyi-d'aa ?
Njobdi am tayee e hakkunde,
Ad'a weelnii koynal maa ellee binndangal imsi.
Sukaabe nattii yiye ma
Teemedere suka, ujunere sokla,
Ad'a yiiloo aduna.
Seytaane wona joom galle maa
Ad'a leeñta mbaasnumon.
Jamaanu fuggi damal maa
Nootoyi-d'aa, mut-d'aa menndej,
Njol-d'aa e ndiwoowa
Nemmali, gali, e njodomaaaji.
A harminii reseeded,
Mbiyaa ad'a juloo,
Ad'a yiiloo aduna,

Ad'a woofa Alla,
Leeñtaa sukaabe,
A mijaaki janngo,
A anndaa mbaydi ina sammoo,
Cikkataa ko weli ina duumoo.

Mi rokkii ma daande maa,
Yettu sukaabe maa
Ad'a waawnoo resireede sabu gilli
Sukaabe maa e haajuji mumen,
Sabu ñesd'o
Jeyaa hoore mum.

Hol ko ñaagorino-d'aa daande?
Sabu jawdi aduna ?
Yeewtindo hoore maa
Kaakte ñurtude d'e njaraani,
Woto fuuntu hoore maa !
Alla ñuri ñadaade ma e boggi ñernde maa.

MBALLUDI

Woto daccu haa mi saŋkoo
Ad'a tampina hoore maa.
Mi saŋkoo, ñamlo-d'aa ko mballitori-d'aa,
Sabu ko aan yiyi-mi,
Miin mi yiyaani ma
Mid'o ni e nder yenaande am.
Mballudi !

Mi sikkuno a wallat,
Kono mi yaakoranooki,
A lorlat.

Hakkunde guurd'o e mayd'o,
Mballudi !

Aan woni lekki wiifniiki e aduna hee fof,
Haa haññi yimñe e ñamaale,
Mballudi!

Ko aan haññi banndiraññe

Yahde e oon janayse,
Sabu so a araani min njahataa.
Mballudi !
Ndaar d'ii bed'i
Di pawante-d'aa,
Daminaare mooftu maa.
Mballudi !
Yeew oo e binndirgel mum,
E d'ereeji mum,
Ina winnda e maa'd'a,
Sabu ko maayd'o tan booraa.
Ndaar biy am o ko walliti e maayde am,
O warani mi geddu baali,
Kañum e ndiyam mbeld'am,
E njaram ndakmu'd'am,
Sabu aduna,
Sabu gite e noppi.
Ndeen ne dey rafi am o
Ummorii mi ko e toÑo muusngo ngoya,
Tawi suudu am ina siya.

Hannde noon, omo hollira dañal,
Miin dey, mi yiyaani ngal,
Mid'o ni e nder yendaande am.

BAABA AM O

Ngar-mi, mbiy-d'aa a subanat kam daneeji ;
Pid'd'u-mi jaybaaji am fof tottu-maa-mi
Pota a tottude mi hoore maa mid'o meey-maa,
Mbiyaa baaba am o so arii,
Tan haaju am feewat.

Janngo, innde, kikiid'e, ko janayse,
Weetndoogo, kumal.

Mid'o tottu-maa, etee mid'o yenanaa
No njenaniraa-mi ko mi maayoowo ni
A fuuntat kam.

Mi saltoo rokkude ma kaalis,
Njañaa wondude e am,
So a naamndaama mbiyaa ko kaaw am ;
Etee ndad'd'udi ndi ina yenanaa,
Mid'o wad' maa tojtoj.
Daccee bee baabiraabe,
Be pinii,
Jooni hay gooto d'aanaaki.

PEEWAL NALLAL GOOTAL WALLA
LEWRU WOOTURU

Mbiy-d'aa mi
Mate a yahaani mawluuda ?
Njaabi-maa-mi :
"Mate a anndaa ñande kala ko gammu
Burd'o winndere,
Ñalawma kala ko ñalawma makko ?"
Daañ-d'aa hunuko ad'a ndaara mi.
Lewru koorka ara mbiyaa
Ad'a feewa, ad'a fooccoo,
Do tolni-d'aa fof ad'a haaktoo.
So nduun lewru teddundu yawtii,
Pu'd'ito-d'aa woofde Alla.
Bayal, lewru kala ko lewru koorka
So a dillii, mbeelno-d'aa kurus maa e
Kaamiilu maa, mbiyaa :

"Ko lewru koorka tan foti mawnineede
Kala nde fini weeti :"
Ad'a foti miijaade ñalawma maa janngo .
Sakku juud'e maa,
Ad'a ñaagoo, ad'a yaafnoo
Joome keewd'o njurum o,
Kaŋko ūr maa anndude
Waasde ma timmude e waasde ma feewde.
Dewal Alla ina wad'd'ii kala maccud'o Alla,
Lewru koorka ko lewru e nder lebbi
Woto subo ndu kayru tan, anniyo-d'aa
Feewde e nder mayru.

KAALIS

Ngar-mi miin kaalis ndenndin-mi mijooji ;
Ngar-mi miin kaalis ndenndin-mi Berd'e ;
Ngar-mi miin kaalis
Ngon-mi coktirgal aduna ;
Ngar-mi miin kaalis
Ngon-mi satalla e kurus,
Miiñ kaalis ngontu-mi fajiri,
E tiisubaar e futuro e geeye ;
Ngar-mi miin kaalis,
Keew-mi watulaabe ngon-mi laamdo ;
Ngar-mi miin kaalis,
Ngon-mi d'ud'al mawngal ;
Keew-mi almubbe e alluuje,
Keew-mi cimooje ;
Ngar-mi miin kaalis,
Ngon-mi fittaandu aduna ;
Ngar-mi miin kaalis,

Ngon-mi dawol e kirndol ;
Ngar-mi miin kaalis,
Ndenndin-mi banndiraaße ;
Ngar-mi miin kaalis
Nguddu-mi haa tiid'i e kasoo
Ned'aagal e goonga ;
Ngar-mi miin kaalis,
Ciñcu-mi kod'ord'e e miijooji,
Ciñcu-mi galleeji e biid'le ;
Ngar-mi miin kaalis,
Ngon-mi coktirgal seytaane ;
Ngar-mi miin kaalis
Koynu-mi, tuum-mi.

MBELA NDIMAAGU HANnde FAWII
KO E IWDI

Mi jibinee mbiyaa ko mi maabo,
Mi hod'oo aduna mbiyaa ko mi maccu'o,
Joom am taga-mi,
Mbiyaa-mi ko mi sakke,
Nginniraa hoore maa dimo,
Mi'do yeew maa tan,
Mi yiiloyoo ganndal
E ndimaagu haa timma
Hakkunde am e winndere nde.
Aan njaakoro-d'aa iwdi maa,
Njondini-d'aa, cali-d'aa fißde gacce,
Cali-d'aa annduude aduna ina juuti koyngal,
Etee aduna ina boni mbalndi ;
Pinaa, puggaa suudu am,
Mbiyaa-mi, "Maccu'o !"
Mi wiy-maa :
"Aduna warii ndeen innde".
Ñaagi-d'aa mi kaalis,

Mbiy-maa-mi :

"Ndaaroy liggey,

Iwdi safrataa gacce

E oo jamaanu hannde."

Nde ndaarataa mayde nde,

Ñande heen ko miin rokkuno maa y'iyyam.

Mbiy-d'aa woto hay gooto tin.

Cubi-d'aa y'iyyam maa

Laabii-mi ganndal

Liggey woni haaju am.

Haŋki jibinanooma,

Mawniino kono maayii.

Aan mbiyaa ad'a darna

Aduna e galle haŋki haa faw !

A juumii.

Ñande kala mid'o nana ad'a ñoha mi

Wonde ko maccud'o ngonnoo-mi.

Miin mid'o liggoo,

Mid'o feewna leydi am.

Aan iwdi maa woni piindi maa

Woofde Alla woni yaakaare maa.
Aan dimo woto sakkan am juud'e,
Yeewoy liggey no am ni !
Iwdi maa e jey maa
Mbaawaa teddinde ma, teddina Aduna,
Hay so njid'ii fitaade,
Daw, kirndo-d'aa no am ni.
Woto iwdi maa won lemme maa,
Mbalndi maa, wona aljanna maa.
Haŋki wirtiima ma ina doga.
Haa maayii.
Ko ɓenni wonii fenaande.
Mijantaake waɗeede goonga duumotood'o,
Woto a wiytu am maccud'o,
Aan ɓuri tuubakooɓe
Leeɓtatnooɓe en to Gore !
Been hannde cuusaa
Jaggirde en maccuɓe !
Kalande mbiytu-d'aa mi noon e hakkunde batu,
Ma en njettodo laamu.